

ASPEKTY PROFESIONALIZÁCIE INTERVENCIÍ A AKTIVÍT S ASISTENCIOU PSOV V PODMIENKACH SLOVENSKA VO SVETLE EMPIRICKÝCH ZISTENÍ¹

ASPECTS OF PROFESSIONALIZATION OF CANINE ASSISTED INTERVENTIONS AND ACTIVITIES IN SLOVAKIA IN LIGHT OF EMPIRICAL FINDINGS

Denisa Šoltésová

Abstrakt: Intervencie a aktivity s asistenciou psov sú v podmienkach Slovenskej republiky stále pomerne novým fenoménom. Osoby, ktoré tieto služby poskytujú, ako sme zistili vo výskume, tvoria skutočne nesúrodú skupinu z hľadiska demografických i profesných charakteristík. Samotné realizované intervencie sú vo svojich charakteristikách rovnako nejednotné, variabilné. Táto rôznorodosť vytvára špecifickú situáciu, ktorú je však možné vnímať aj ako výzvy pre budúce smerovanie a ďalší vývoj. Opierajúc sa o výsledky realizovaného výskumu autorka analyzuje aktuálny stav v oblasti intervencií a aktivít s asistenciou psov na Slovensku, identifikuje ich silné stránky, potenciálne ohrozenia a diskutuje potenciálne faktory ovplyvňujúce tento stav. Tieto následne analyzuje z aspektu stimulov prispievajúcich k profesionalizácii intervencií a aktivít s asistenciou psov. Ako východisko pritom zdôrazňuje modely H. C. Ledera a C. W. Müllera, ktoré sa javia ako optimálne konceptuálne rámce pre komparatívne štúdie na úrovni Európy, nezávisle od národných špecifik. Tieto modely môžu predstavovať optimálnu bázu i významný posun vo výskume profesionalizácie aktivít a terapie s asistenciou psov.

Kľúčové slová: aktivity s asistenciou psov, intervencie s asistenciou psov, canisterapia, výskum, profesionalizácia.

Abstract: Canine assisted interventions and activities are still a relatively new phenomenon in the Slovak Republic. As we found in our research the persons providing these services actually constitute a heterogeneous group in terms of demographic and professional characteristics. Implemented canine assisted interventions and activities are also inconsistent and variable in their characteristics. This diversity creates a special situation, which can also be seen as challenges for the future direction and further development. Based on the results of the research the author analyzes the current state in the field of canine assisted interventions and activities in the Slovak Republic and identifies their strengths, potential threats and discusses potential factors affecting this situation. These are subsequently analyzed from the perspective of incentives contributing to the professionalization of canine assisted interventions and activities. As a starting point author emphasizes models of H. C. Ledera a C. W. Müllera, which appear to be optimal conceptual frameworks for comparative studies at European level, independently of the national specificities. These models may represent the optimal base and a significant shift in research and professionalization of canine assisted interventions and activities.

Key words: canine assisted activities, canine assisted interventions, caninetherapy, research, professionalization.

¹ Príspevok vyšiel ako súčasť riešenia grantovej úlohy VEGA MŠVVaŠ SR č. 1/0927/14 s názvom *Aspekty profesionalizácie canisterapie v kontexte teórie sociálnej práce*.

ÚVOD

Od prvých zmienok o tzv. canisterapii na Slovensku už ubehli takmer dve dekády. Medzi prvými, ktorí sa tejto činnosti začali po vzoroch z Českej republiky venovať, bola od roku 1997 najmä Drahomíra Fridrichová a jej „žiaci a žiačky“ (v rámci kynologického klubu *Ekoiuventa*). Postupne sa canisterapia dostávala do povedomia širšej verejnosti, spočiatku to boli najmä osoby venujúce sa kynológii, neskôr profesionáli a profesionálky z rôznych pomáhajúcich profesií. Vzniklo viacero organizácií (najmä občianskych združení a kynologických klubov), ktoré sa tejto oblasti začali intenzívne venovať (mnohé z nich už aktuálne nevykonávajú svoju činnosť). Aj napriek viacerým snahám sa jednotlivcom a organizáciám poskytujúcim služby v predmetnej oblasti doposiaľ nepodarilo zjednotiť a spoločne vytvoriť zastrešujúcu organizáciu, ktorá by pôsobila ako garant kvality vzdelávania i praxe. Pojem canisterapia sa spopularizoval aj v rámci laickej verejnosti, ktorá si žiadala tieto služby, bez ohľadu na kvalitu prípravy poskytovateľov.

Postupne sa na „trhu“ objavili prvé vzdelávacie aktivity, spočiatku organizované v spolupráci, resp. s pomocou českých kolegov a kolegýň. Práve Česká republika bola pre nás akýmsi vzorom i zdrojom odborných poznatkov – najvýznamnejšími boli od roku 1999 konferencie *Pravda o zooterapii* organizované *Zdravotne sociálnou fakultou Juhočeskej univerzity v Českých Budějoviciach* v spolupráci s o. s. *Hafík*, od roku 2003 *Medzinárodné semináre o zooterapiách* v Brne organizované *Združením Filia* a od roku 2008 konferencie *Zooterapia v zdravotníckych zariadeniach* organizovaných vo *Fakultnej nemocnici v Motole Dobrovoľníckym centrom*.

Prínosné boli v našich podmienkach spočiatku najmä odborné semináre realizované *Združením pre augmentatívnu a alternatívnu komunikáciu (Zvolen)* v spolupráci so *Sdružením PIAFA (Vyškov, Česká republika)* a pravidelné ročné semináre pre členov kynologického klubu *Ekoiuventa (Bratislava)*. Prvé akreditované vzdelávanie (ako ďalšie vzdelávanie akreditované *Ministerstvom školstva SR*) organizoval kynologický klub *Eurocanis (Humenné)* od roku 2006 pod názvom *Príprava pre výkon činnosti inštruktora canisterapie* (od roku 2012 pod názvom *Inštruktor pre oblasť canisterapie²*).

Odborné poznatky však boli dostupné aj na vybraných vysokých školách, v rámci prednáškovej činnosti – najskôr v študijnom odbore Sociálna práca (*Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov*), neskôr aj Kynológia (*Univerzita veterinárneho lekárstva, Košice*), postupne však občas aj v iných študijných odboroch. Aktuálne môže významnú úlohu v profesionalizácii týchto činností zohrať najmä vzdelávanie v bakalárskom stupni v študijnom programe *Vzťah človek – zvierat a jeho využitie v canisterapii a hipoterapii* (v študijnom odbore Kynológia), ktoré ponúka od akademického roka 2012/2013 *Univerzita veterinárneho lekárstva a farmácie v Košiciach*.

Vďaka absencii vzdelávacích štandardov i štandardov praxe i v súvislosti s neexistenciou profesnej organizácie však rozsah, zameranie, obsahová náplň a praktické uplatnenie uvedených vzdelávacích aktivít boli a sú rôzne, pričom nosnými východiskami pri ich tvorbe sú najmä skúsenosti, vedomosti, ale i limity ich organizátorov.

² Od roku 2013 ponúka aj *Spojená škola v Ivanke pri Dunaji* 60-hodinový kurz s názvom *Canisterapia* a 40-hodinový modul vzdelávania *Terapeutické techniky v sociálnej práci* ponúka *Inštitút ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov pri Vysokéj škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave*.

Aj vďaka týmto snahám sa ale u nás otvoril trh tomuto inovatívnemu prístupu k starostlivosti o klientelu s variabilnými typmi problémov. Pravdepodobne tomuto napomohlo aj vnímanie canisterapie ako sociálnej služby (*Zákonom č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov*).

Neostáva len konštatovať, že aj napriek už takmer dvadsaťročnej histórii u nás neustále narážame na mnohé „biele miesta“ vo výkone canisterapie. Okrem vyššie spomínaných považujem za potrebné spomenúť aj absenciu kvalitnej odbornej spisby (dostupná je však zahraničná literatúra), nedostatok relevantných výskumných zistení (s argumentačným potenciálom vo vzťahu k tvorcom politik i samotným poskytovateľom týchto služieb), ale najmä nejednotnosť predstáv o tomto špecifickom prístupe inkorporujúcom humánno-animálne interakcie v komplexnej starostlivosti o klientelu a nízku mieru spolupráce tých subjektov, ktoré sú v tejto oblasti aktívne a majú vďaka histórii ich činnosti i dosiahnutým úspechom kapacity pre vyvíjanie tlaku smerom k profesionalizácii.

Táto činnosť tak v podmienkach Slovenskej republiky vytvára dojem „pseudoodbornosti“ či „pseudoprofesionality“, čo nepriaznivo ovplyvňuje jej status či spoločenskú prestíž. Okrem toho je však prirodzené predpokladať aj špecifické problémy, s ktorými sa poskytovatelia v praxi stretávajú, čelia im bez dôkladnej prípravy, pričom práve tieto môžu zohrať významnú rolu nielen vzhľadom ku kvalite samotnej pomáhajúcej činnosti (berúc do úvahy nielen potenciálne zdravotné riziká, ale aj jatrogenizujúci vplyv na klientelu), ale najmä vzhľadom k motivácii vykonávať túto činnosť dlhodobo zároveň so zvyšujúcou odbornosťou.

Aj napriek uvádzaným nedostatkom je však potrebné pozitívne vnímať rozvoj vzdelávania, čo možno interpretovať ako skutočný záujem tých, ktorí majú záujem canisterapiu realizovať v praxi o kvalitnú prípravu a neskôr kvalitný výkon týchto činností. Zaujímavým fenoménom sa tak stáva samotný proces profesionalizácie canisterapie. Domnievam sa, že snaha o konštituovanie či formovanie profesionality v danej oblasti činnosti, patrí u nás v súčasnosti k aktuálnym otázkam. V nadväznosti na skôr spracované príspevky (Šoltésová 2008a,b, 2010a, 2012) je cieľom tohto textu sumarizovať výsledky celoslovenského výskumu a identifikovať silné i slabšie stránky v rámci vybraných charakteristík IAAP na Slovensku, ktoré by v budúcnosti mohli slúžiť ako východisko k hĺbkovému výskumu procesu profesionalizácie canisterapie v špecifických podmienkach Slovenskej republiky.

1 VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY „CANISTERAPIE“ NA SLOVENSKU

V roku 1996 boli organizáciou *Delta Society*³ vydané *Standards of Practice for Animal-Assisted Activities and Animal-Assisted Therapy*. Tieto výrazne ovplyvnili vývin v predmetnej oblasti na medzinárodnej úrovni, nielen vzhľadom k terminologickému vyjasneniu, ale zvlášť vo vzťahu k minimálnym požiadavkám kladeným na všetky strany zúčastnené v procese humánno-animálnych intervencií. Rovnako ovplyvnili terminológiu používanú v oblasti canisterapie u nás (preferovaným bol termín aktivity a terapia s asistenciou psov).

Avšak v roku 2013 formulovala pracovná skupina *International Association of Human-Animal Interaction Organisations (IAHAIO)*, s cieľom zefektívnenia spolupráce v medzinárodných kontextoch, odporúčania v rámci redefinície nosných pojmov (*IAHAIO*

³ Od roku 2012 pod názvom *Pet Partners*.

White Paper: The IAHAIO Definitions for Animal Assisted Intervention and Animal Assisted Activity and Guidelines for the Wellness of Animals Involved 2013). Východiskom sa tak stali intervencie a aktivity s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Intervention and Animal Assisted Activity*). Ide o rekreačné, edukačné a/alebo terapeutické aktivity s účasťou/asistenciou špeciálne vybraných a pripravených zvierat, pre ktoré sú formulované konkrétne ciele a jednoznačne smerujú k zlepšeniu kvality života ľudí. Odlíšené boli intervencie s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Intervention*), zahŕňajúce terapiu i edukáciu s asistenciou zvierat (teda metódy AAT a AAE), od aktivít s asistenciou zvierat (*Animal Assisted Activities*) (teda metóda AAA). Z uvedených dôvodov, rešpektujúc vývin v predmetnej oblasti, budem v príspevku používať túto odporúčanú terminológiu.

1.1 VÝSKUMNÉ ZISTENIA V OBLASTI IAAP NA SLOVENSKU

V rokoch 2008 – 2011 bol realizovaný výskum orientovaný na zmapovanie stavu intervencií a aktivít s asistenciou psov (ďalej IAAP) na Slovensku. Orientoval sa na tri vybrané oblasti: profesné a demografické charakteristiky tých, ktorí v praxi realizujú IAAP, procesuálne a metodické charakteristiky IAAP a ich uplatnenie v praxi (vzhľadom k typológii klientely i organizácií, v ktorých je realizovaná). Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť vybrané charakteristiky IAAP v Slovenskej republike s dôrazom na využitie v sociálnej práci. Zisťovala som teda: profesné a demografické charakteristiky poskytovateľov týchto služieb (najmä členstvo v organizácií s predmetom činnosti v oblasti IAAP, kvantitatívnu a kvalitatívnu stránku vzdelávania v predmetnej oblasti, absolvovanie a charakter supervízie, zdroje informácií), cieľové skupiny, organizácie, v ktorých sú IAAP realizované, metodické charakteristiky realizovaných služieb (využívané metódy a formy) a procesuálne charakteristiky realizovaných služieb (formálne zadefinovanie poskytovanej služby⁴ a manažment procesu⁵).

Pritom som predpokladala existenciu vzťahu medzi viacerými premennými:

- medzi dĺžkou praxe v oblasti IAAP a formálnym zadefinovaním poskytovanej služby,
- medzi členstvom v organizácii s predmetom činnosti v oblasti IAAP a manažmentom tohto procesu,
- medzi dĺžkou praxe v IAAP a manažmentom procesu IAAP,
- medzi jednotlivými zložkami manažmentu procesu IAAP,
- medzi vekom respondentov a respondentiek a formálnym zadefinovaním poskytovaných IAAP,
- vzťah medzi vekom respondentov a respondentiek a manažmentom procesu IAAP.

Ako z charakteru realizovaného výskumu vyplýva, išlo o aplikovaný výskum. Zvolila som kvantitatívnu výskumnú stratégiu, pričom k dosiahnutiu formulovaných cieľov a overenie hypotéz som použila tak kvantitatívnu ako i kvalitatívnu analýzu. Výskumným nástrojom bol neštandardizovaný dotazník obsahujúci celkovo 54 otázok (z toho 11

⁴ Formálne zadefinovanie procesu IAAP znamenalo existenciu a formu zadefinovania vzťahu medzi poskytovateľom služieb IAAP a klientom, resp. klientkou.

⁵ Manažmentom procesu som rozumela dynamickú zložku procesuálnych charakteristík realizovaných IAAP definovaných cez jednotlivé kroky, a to existenciu a formu formulovania cieľov, vypracovanie plánov aktivít pre jednotlivé intervencie, priebežného hodnotenia a vyhodnocovania konečných efektov IAAP. Tiež som vzala do úvahy krytie nákladov spojených s realizáciou IAAP a dĺžku jednej intervencie.

otvorených, 34 polouzavretých a 9 uzavretých). Distribuovaný bol elektronickou poštou v počte 42 (so 100% návratnosťou)⁶ osobám, ktoré realizovali IAAP v aktuálnom kalendárnom roku (2011).

Pre potreby tohto príspevku uvedieme len výber zo zistení výskumu, korešpondujúc s vyššie formulovanými cieľmi.

1.1.1 Vybrané personálne charakteristiky v oblasti IAAP

V týchto kontextoch stručne sumarizujem vybrané zistenia v rámci demografických charakteristík, dĺžky praxe v oblasti IAAP, spôsobu ich realizácie a členstva v organizácii s predmetom činnosti na tomto poli.

Výskumu sa zúčastnilo celkovo 42 osôb⁷, z toho 80,92 % žien a 19,04 % mužov, pričom toto rozloženie korešponduje s celkovou vysokou mierou feminizácie pomáhajúcich profesií. Feminizované odbory čelia nízkej prestíži a nízkemu finančnému ohodnoteniu, čo sa prezentovalo aj vo výskume - vo viacerých zisťovaných oblastiach.

Z hľadiska vekového rozloženia bola najpočetnejšie zastúpená skupina vo veku 26 – 30 rokov (28,56 %), následne vo veku 36 – 40 rokov a 41 – 45 rokov (v oboch 16,66 %). Najnižšie zastúpenie mali skupiny 18 – 20 a 45 a viac rokov (v oboch 4,76 %). Je možné sa domnievať, že ak by išlo o platené zamestnanie, vekový rozptyl by bol odlišný a aj vyššie vekové kategórie by boli zastúpené početnejšie. Výpadok (veková kategória 30 – 35 rokov) môže byť spôsobený prioritizáciou starostlivosti o rodinu a zvýšenou potrebou financií v domácnosti.

Vzdelaním išlo najmä o osoby so stredoškolským vzdelaním s maturitou (42,84 %), následne absolventov a absolventky vysokoškolského vzdelávania 2. stupňa (38,08 %)⁸ a 1. stupňa (14,28 %)⁹. V rámci zamestnania boli najpočetnejšie zastúpené zamestnané osoby (40,46 %) a SZČO (28,56 %). Menej početná bola skupina študentov a študentiek (26,18 %) a nezamestnaných (4,76 %).

Priemerná dĺžka praxe v oblasti IAAP bola 32,29 mesiacov (s mediánom 22 a modusom 12 mesiacov). Minimálna dĺžka bola 2 a maximálna 120 mesiacov. Pre zostručnenie ponúkam vybrané charakteristiky aj v Tabuľke 1.

⁶ Oficiálne bolo v danom roku známych 95 osôb poskytujúcich IAAP. Vzorka bola zostavená príležitostným výberom na základe dostupnosti (na základe osobných kontaktov z vlastnej praxe v rámci IAAP) a s použitím metódy snehovej gule (snow-ball).

⁷ Vo výskumnej vzorke bolo zastúpenie z Košického (58,5 %), Prešovského (19,04 %), Bratislavského (11,9 %), Banskobystrického a Žilinského kraja (v oboch 4,76 %). Nereprezentuje teda situáciu na celom Slovensku vzhľadom k spôsobu výberu vzorky respondenti a respondentky nereprezentujú ani obsadenie poskytovateľov v danom kraji.

⁸ Tu prevládala študijný odbor sociálna práca (37,5 %), následne učiteľstvo pre 1.- 4. ročník ZŠ (25 %), špeciálna pedagogika a psychológia (v oboch 12,5 %).

⁹ Podobne, najmä študijný odbor sociálna práca (50,01 %), následne však odbory kynológia (33,34 %) a psychológia (16,67 %).

Tabuľka 1 Štruktúra výskumnej vzorky podľa veku a dĺžky praxe v oblasti IAAP (v % v riadku)

VEK	PRAX V OBLASTI IAAP (uvedená v mesiacoch)								SPOLU
	do 12	12 - 24	25 - 36	37 - 48	49 - 60	61 - 72	73 - 84	nad 85	
18 – 20	2,38	2,38	0	0	0	0	0	0	4,76
21- 25	4,76	9,52	0	0	0	0	0	0	14,28
26 - 30	7,14	2,38	4,76	7,14	2,38	2,38	2,38	0	28,56
31 - 35	4,76	7,14	0	2,38	0	0	0	0	14,28
36 - 40	7,14	2,38	2,38	0	0	0	4,76	0	16,66
41 - 45	7,14	4,76	0	2,38	0	2,38	0	0	16,66
nad 45	0	0	0	0	0	0	0	4,76	4,76
SPOLU	33,32	28,56	7,14	11,9	2,38	4,76	7,14	4,76	100

Za dôležitý však považujem jeden komentár k týmto údajom: najpočetnejšou je skupina osôb s praxou do 12 mesiacov (33,32 %) a nasleduje skupina s praxou 12 - 24 mesiacov (28,56 %). Práve z týchto údajov môžeme vidieť, že nadpolovičná väčšina (61,88 %) poskytuje služby v tejto oblasti kratšie, ako 2 roky. To môže nasvedčovať tak relatívnej novosti IAAP v podmienkach Slovenskej republiky, ako i tendencii opúšťať túto prax po pomerne krátkej dobe. Je možné sa domnievať, že determinantmi môžu byť nízke finančné ohodnotenie, absencia kvalitnej prípravy, absencia kvalitnej supervízie, absencia jednotných štandardov a metodických postupov a pod., avšak môže ísť aj o iné faktory, ktoré neboli výskumom identifikované.

V rámci spôsobu realizácie IAAP vysoko prevažovalo dobrovoľníctvo (57,12 %), v komparácii s poskytovaním týchto služieb v rámci vlastnej profesie (33,32 %) či v rámci živnosti (9,52 %). Aj tieto uvedené fakty potvrdzujú hypotézu, že IAAP sú vnímané skôr ako oblasť seberealizácie či poslanie, než povolanie (či dokonca profesia).

Pre proces profesionalizácie IAAP, ale aj ako podnet pre organizácie s predmetom činnosti v tejto oblasti, považujem za dôležité zistenia ohľadom členstva opýtaných v takýchto organizáciách.

Zo všetkých bolo 61,9 % členmi alebo členkami organizácií, ktorých predmetom činnosti je aj oblasť IAAP¹⁰. Tieto organizácie členskej základni, ako vyplynulo z odpovedí, pomáhajú najmä v nasledujúcich oblastiach: vytvárajú priestor pre absolvovanie skúšok vhodnosti pre túto oblasť, umožňujú uplatnenie v praxi, sú nápomocné s prípravou psov pre túto službu a sprostredkujú základné informácie o IAAP. Ako chýbajúce však označovali systematické vzdelávanie, odborné vedenie a garanciu a supervíziu, čo potvrdzuje vyššie uvádzané predpoklady. Až 23,1 % členov alebo členiek však uviedlo, že im táto organizácia nepomáha v žiadnej z ponúknutých možností.

¹⁰ Išlo o kynologické kluby (53,9 %) a občianske združenia (46,1 %).

Tabuľka 2 Porovnanie osôb z hľadiska členstva v organizácií s predmetom činnosti v oblasti IAAP (vybrané oblasti)

OBLASTI POROVNÁVANIA / ČLENSTVO	člen/ka	nečlen/ka	výskumná vzorka
vek	30,92	35,5	32,67
dĺžka praxe v oblasti IAAP	37,5	23,81	32,29
rozsah činnosti psa/týždeň	140,77	262,5	187,14
jedna intervencia	76,15	77,5	76,67
počet psov	1,86	1,88	1,85

Ako ukázali štatistické testy, rozdiely medzi respondentmi a respondentkami vzhľadom k členstvu a ďalším premenným neboli preukázané, až na jednu výnimku: korelácia sa ukázala s výsledkom mierneho záporného vzťahu medzi členstvom a rozsahom činnosti psa týždenne ($r = -0,471$ na hladine významnosti $p < 0,01$). Nepotvrdili sa ani rozdiely vo vzťahu k absolvovaniu vzdelávania v oblasti IAAP. Tieto zistenia konkrétnejšie prezentujú vplyv organizácií na vybrané charakteristiky.

Pritom nadpolovičná väčšina opýtaných (52,36 %) realizuje IAAP práve v rámci organizácie. V rámci zamestnania 38,08 % a samostatne tieto služby poskytuje len 9,52 %. Uvedené je potrebné považovať za kľúčové z hľadiska potreby profesionalizácie a podpory poskytovateľov týchto služieb. Je zrejmé, že organizácie vytvárajú podporné prostredie pre osoby, ktoré sa tejto oblasti chcú venovať, avšak v niektorých oblastiach sú zjavné slabšie stránky ich vplyvu a pomoci členom a členkám.

1.1.2 Vzdelávanie respondentov a respondentiek v oblasti IAAP

Práve vzdelávanie považujem v rámci profesionalizácie IAAP za jeden z kľúčových faktorov. Zo opýtaných väčšina (85,7 %) absolvovala vzdelávanie v oblasti IAAP. Išlo najmä o osoby z Košíc (36,14 %), z Michaloviec (22,24 %) a z Bratislavy (13,9 %), čo v zásade korešponduje s lokalitou pôsobenia organizácií ponúkajúcich v tejto oblasti aj vzdelávanie. Tí, ktorí vzdelávanie neabsolvovali, uvádzali ako dôvod jeho nedostupnosť. Všetci opýtaní však potvrdili záujem o systematické vzdelávanie v oblasti IAAP.

Absolvované vzdelávanie vysoko variovalo vzhľadom k rozsahu i obsahu: najčastejšie bol uvádzaný 80-hodinový kurz *Príprava na výkon činnosti inštruktora canisterapie* (40 %), následne rôzne semináre v kynologickom klube, krátke „poučenie“ počas realizácie skúšok vhodnosti pre túto oblasť, účasť na konferenciách a prednášky počas vysokoškolského štúdia, v zásade pomerne zastúpené.

Aj napriek oceneniu snahy organizátorov a mnohých pozitív realizovaných vzdelávacích aktivít, okrem univerzitného vzdelávania nemožno ostatné uvádzané možnosti považovať za odborné vzdelávanie v bežnom zmysle slova: nie sú realizované certifikovanými vzdelávateľmi a garantované profesnou organizáciou (aj keď akreditácia *Ministerstva školstva SR* vytvára tento dojem, nedisponuje odborníkmi na túto oblasť a posudzovanie vzdelávacích aktivít je založené na báze splnenia formálnych náležitostí, nie posúdenia odbornosti a kvality organizátorov, resp. lektorov a lektoriek). Je zaujímavé, ako dokumentujú nižšie uvádzané zistenia, že výrazný rozdiel medzi osobami s a bez absolvovaného vzdelania v tejto oblasti sa pri komparácii viacerých faktorov nepreukázali (Tabuľka 3). V žiadnej z porovnávaných oblastí sa tiež štatisticky nepotvrdil vzťah:

absolvovanie vzdelávania nesúvisí s dĺžkou praxe v oblasti IAAP, nemá vplyv na rozsah činnosti jedného psa za týždeň (v oboch skupinách v zásade prevyšuje odporúčaný rozsah), ani na dĺžku jednej intervencie (v oboch prípadoch presahuje odporúčaný a efektívny rozsah – v závislosti od využívanej metódy).

Tabuľka 3 Porovnanie osôb s a bez absolvovaného vzdelávania v oblasti IAAP (vybrané oblasti)

OBLASTI POROVNÁVANIA / ABSOLVOVANIE VZDELANIA V OBLASTI IAAP	absolvoval/a vzdelávanie	neabsolvoval/a vzdelávanie	výskumná vzorka
dĺžka praxe v oblasti IAAP	32,39	31,67	32,29
rozsah činnosti psa/týždeň	178,33	240	187,14
jedna IAAP intervencia	78,89	63,33	76,67

V rámci tejto oblasti môže byť zaujímavou tiež informácia o absolvovaní skúšok vhodnosti pre IAAP. Takúto skúšku absolvovala väčšina opýtaných (89,6 %). Pri komparácii sa preukázal len jeden štatisticky významný vzťah, a to medzi absolvovaním týchto skúšok a dĺžkou praxe ($r = 0,534$ na hladine významnosti $p < 0,01$).

Tabuľka 4 Porovnanie osôb s a bez absolvovanej skúšky vhodnosti pre oblasť IAAP (vybrané oblasti)

OBLASTI POROVNÁVANIA / ABSOLVOVANIE SKÚŠOK	absolvoval/a skúšku	neabsolvoval/a skúšku	výskumná vzorka
vek	32,75	32	32,67
dĺžka praxe v oblasti IAAP	36,14	9,17	32,29
rozsah činnosti psa/týždeň	195	140	187,14
jedna IAAP intervencia	76,11	80	76,67

Najčastejšími okruhmi v rámci absolvovaného vzdelávania boli: príprava psa pre oblasť IAAP, postupy pri príprave a realizácii IAAP a legislatívne otázky¹¹. Nasledovali tieto okruhy (vymenované v poradí zostupne): základy etológie psa, možnosti uplatnenia v praxi pomáhajúcich profesií, teoreticko-metodologické východiská a veterinárne/hygienické minimum, etické otázky a na poslednom mieste etické otázky.

Ako dôležité okruhy, ktoré však v absolvovanom vzdelávaní chýbali, boli vnímané podobné, ako v predchádzajúcich prípadoch: príprava psa pre oblasť IAAP, legislatívne otázky a možnosti uplatnenia v praxi pomáhajúcich profesií. Prvé dva okruhy síce boli súčasťou vzdelávania, ale je možné sa domnievať, že obsahovo nenaplnili očakávania účastníčok a účastníkov vzdelávania, vnímali ich v rámci vzdelávania ako nedostatočné.

Podobné odpovede boli pri otázke, ktoré oblasti by rozhodne mali byť súčasťou systematického vzdelávania: postupy pri príprave a realizácii IAAP, príprava psa pre oblasť IAAP a legislatívne otázky. Pritom potreba objasnenia legislatívnych otázok ako súčasti vzdelávania môže naznačovať nejasné legislatívne ukotvenie IAAP na Slovensku.

¹¹ Ako významné vzhľadom k ich uplatneniu v praxi hodnotili opýtaní podobne: príprava psa pre oblasť IAAP, legislatívne otázky a postupy pri príprave a realizácii IAAP. S výrazným rozdielom potom nasledovali (radené v poradí zostupne): veterinárne/hygienické minimum, možnosti uplatnenia v praxi pomáhajúcich profesií, teoreticko-metodologické východiská a možnosti výskumu a ako najmenej významné z hľadiska uplatnenia v praxi boli vnímané, čo je zarážajúce, etické otázky.

Okrem prípravy pred začatím poskytovania týchto služieb je v pomáhajúcich profesiách nevyhnutné aj ďalšie vzdelávanie, pričom najefektívnejším (a v mnohých profesiách povinným) spôsobom je profesionálna supervízia. Tretina opýtaných (33,33 %) uviedla, že supervíziu absolvuje pravidelne. Pozitívne sa javí aj fakt, že 42,9 % opýtaných využíva supervíziu príležitostne (avšak až 14,3 % z nich nevie, čo to vlastne supervízia je). Pri hlbšom pohľade však niet dôvodu pre prílišný entuziazmus: najčastejším poskytovateľom supervízie je kolega či kolegyňa v rámci pomáhajúcej profesie (43,8 %), z oblasti IAAP (31,3 %), či z oblasti kynológie (25 %). Profesionálnu supervíziu teda nevyužíva nikto z opýtaných. Znova, je potrebné oceniť snahu o riešenie určitých situácií vznikajúcich počas realizácie IAAP formou konzultácií, nemožno však kolegov či kolegyne, hoci aj vzdelaných v konkrétnej pomáhajúcej profesie či s mnohými skúsenosťami a dlhou praxou v odbore, považovať za profesionálnych, erudovaných supervízorov či supervízorky a očakávať relevantné efekty.

Musím tiež konštatovať, že v tejto oblasti sa nepreukázali žiadne rozdiely – ani z hľadiska absolvovania vzdelávania, ani v súvislosti s členstvom v organizácii s predmetom činnosti v oblasti IAAP, ani vo vzťahu k absolvovaniu skúšok vhodnosti pre túto oblasť. Na využívanie supervízie nemá vplyv ani vek opýtaných či dĺžka ich praxe v oblasti IAAP. Nie je teda zrejmý dôvod jej nevyužívania, predpokladáť sa však dá v dvoch úrovniach – nízkej informovanosti poskytovateľov IAAP o profesionálnej supervízii, jej špecifikách, významu a efektoch, príp. ide o faktor súvisiaci s finančnou náročnosťou profesionálnej supervízie (zvlášť ak beriem do úvahy najmä dobrovoľnícky spôsob poskytovania týchto služieb).

Vzhľadom k náročnosti a významu supervízneho procesu teda neostáva len konštatovať, že v oblasti IAAP supervízia úplne absentuje – čo rozhodne nenapomáha tvorbe priaznivého obrazu o IAAP na Slovensku.

1.1.3 Metodické charakteristiky IAAP

Hoci v tejto oblasti som zisťovala aj využívané formy¹², vzhľadom k zameraniu príspevku sa budem sústrediť len na oblasť využívaných metód.

Podľa výpovedí opýtaných je v praxi najčastejšie využívaná kombinácia viacerých metód (61,88 %). Určitá nejasnosť sa vo výskume však týkali najmä tých, ktorí uvádzali, že v praxi využívajú len metódu AAT (Animal Assisted Therapy). Celkovo ich bolo 12 osôb (28,56 %). Z týchto 83,3 % absolvovalo vzdelávanie v oblasti IAAP a všetky tieto osoby absolvovali skúšky vhodnosti. Pri ďalšom zisťovaní sa však ukázalo, že zo všetkých opýtaných len 83,3 % písomne formuluje ciele, len 66,64 % písomne vypracúva plány aktivít pre jednotlivé intervencie, len 83,3 % písomne priebežne vyhodnocuje efekty a rovnako aj konečné efekty poskytovaných služieb. Všetky znaky metódy AAT napokon vykazovalo len 33,32 % z opýtaných¹³, pričom sa nepotvrdila zhoda s osobami, ktoré túto možnosť označili v samostatnej otázke. Toto vskutku vzbudzuje dojem, že niektorí z opýtaných akoby nevedeli zadefinovať vlastnú prácu v tejto oblasti.

Vo výskumnej vzorke sa bohužiaľ vyskytla aj odpoveď „nepoznám metódy IAAP“, i keď len v nízkom zastúpení (4,76 % opýtaných). Išlo o osoby bez absolvovaného vzdelávania v oblasti IAAP, bez absolvovania skúšky vhodnosti, nevyužívajúce možnosť supervízie.

¹² Využívaná je najmä skupinová forma, prevažuje návštevny a následne ambulantly typ. Pri individuálnej i skupinovej forme prevládali pravidelné intervencie nad jednorazovými.

¹³ V tejto skupine 17,66 % z opýtaných neabsolvovalo vzdelávanie v oblasti IAAP.

Fakt, že osoby, ktoré realizujú IAAP v praxi, dostatočne nepoznajú teoreticko-metodologické základy tohto prístupu, je rozhodne alarmujúci. Je ťažké sa následne vyjadrovať k úrovni a odbornosti ich práce a kvalite (príp. rizikovosti) poskytovaných služieb. Domnievam sa, ako ukázali zistenia, že väčšina poskytovateľov služieb v tejto oblasti v praxi v skutočnosti realizuje metódu AAA, teda nevyužíva plný terapeutický potenciál tohto prístupu.

1.1.4 Procesuálne charakteristiky IAAP

V tejto oblasti boli zisťované nasledujúce oblasti: formálne zadefinovanie vzťahu medzi poskytovateľom a prijímateľom služby, formulovanie cieľov, priebežné a záverečné hodnotenie efektov IAAP, dĺžka jednej intervencie a krytie nákladov spojených s poskytovaním služieb.

V prvom zisťovanom okruhu sa ukázalo, že až 31,72 % osôb poskytujúcich služby zariadeniam neuzatvára dohody o poskytovaní služby (písomnou formou ich uzatvára 39,04 % a ústne 29,28 %) a rovnako až 23,07 % osôb poskytujúcich služby jednotlivým klientom alebo klientkam (písomnou formou ich uzatvára 46,14 % a ústne 30,76 % opýtaných). Z celkového počtu opýtaných tak len 66,64 % uzatvára dohody o poskytovaní služieb, a z nich len 57,12 % písomne. Ukazuje sa teda, že väčšina poskytovateľov týchto služieb nie je legislatívne chránená žiadnou písomnou dohodou, čo môže spôsobovať mnohé komplikácie, nedorozumenia a zvyšovať potenciálne riziká. Aj v prípadoch, kedy sa nič podobné neudialo, považujem za dôležité upozorniť na fakt, že takto poskytované služby podporujú neprofesionálny obraz IAAP u nás.

Ciele pre jednotlivé intervencie formuluje väčšina opýtaných (95,2 %). Väčšina z nich (61,88 %) ich formuluje písomne, pričom spolupracuje najmä s ďalšími profesionálmi a profesionálkami v procese starostlivosti o klientelu (67,5 %). Nasledovala skupina tých, ktorí si ciele formulujú sami - v rámci vlastnej profesie (15 %) a v spolupráci s kolegom či kolegyňou z oblasti kynológie (12,5 %). Najčastejšími sú ciele viazané na rozvoj sociálnych zručností, motivačné ciele a ciele v oblasti rozvoja motoriky¹⁴, čo tiež potvrdzuje predpoklad o využívaní metódy AAA.

Priebežne hodnotia efekty IAAP všetci z opýtaných, avšak len 45,22 % z nich písomne. Konečné efekty však vyhodnocuje len 85,68 % respondentov a respondentiek (teda takmer 15 % ich nevyhodnocuje výsledky vlastného úsilia žiadnym spôsobom), z toho 58,38 % písomne. Väčšina z opýtaných (72,28 %) pri vyhodnocovaní týchto efektov spolupracuje s ďalšími profesionálmi a profesionálkami participujúcimi na starostlivosti o klienta, resp. klientku¹⁵.

Jedna intervencia trvá, podľa zistených údajov, priemerne 76,67 minút (s mediánom 60 a modusom rovnako 60 minút), pričom maximálna udaná hodnota bola 180 a minimálna 40 minút. Táto premenná pritom nekoreluje so žiadnou zo skúmaných premenných (vek, dĺžka praxe a i.) a ani sa nepotvrdili rozdiely v skupinách respondentov a respondentiek podľa absolvovania vzdelávania či absolvovania skúšok vhodnosti.

¹⁴ Nasledovali (zoradené zostupne) tréning psychických procesov, relaxačné ciele, psychoterapeutické ciele, edukačné ciele a napokon osvetové.

¹⁵ Samostatne ich hodnotí 11,12 % opýtaných, samostatne v rámci praxe vlastnej profesie a rovnako v spolupráci s kolegom či kolegyňou z oblasti kynológie 8,34 %.

Tabuľka 5 Porovnanie respondentov a respondentiek výskumu z hľadiska priemernej dĺžky jednej intervencie a ďalších vybraných charakteristík

OBLASTI POROVNÁVANIA	DĹŽKA JEDNEJ INTERVENCIE (v minútach)				
	áno/nie	priemer	medián	módus	min/max
členstvo v organizácii s predmetom činnosti v oblasti IAAP	áno	76,15	60	60	45/180
	nie	77,5	90	90	40/100
vzdelanie v oblasti IAAP	áno	78,89	60	60	45/180
	nie	63,33	60	50	40/90
skúšky vhodnosti pre oblasť IAAP	áno	76,11	90	90	60/90
	nie	80	60	60	40/180

Najčastejšie si pritom opýtaní hradia náklady spojené s realizáciou IAAP sami (38,08 %), príp. prijímajú platby od klientely/zariadenia vo výške priamych nákladov (28,56 %). Následne (11,9 %) sú prijímané platby na základe hodinovej dotácie. Toto zistenie teda skutočne potvrdilo vyššie uvádzané predpoklady – ide skôr o činnosť podporujúcu sebarealizáciu, než o platené zamestnanie. Zrozumiteľnejšími sa tak, v súvislosti s absentujúcou supervíziou, nepostačujúcim odborným vzdelaním, chýbajúcim odborným vedením zo strany členskej organizácie, stávajú špecifiká IAAP na Slovensku dokresľujú ich celkový obraz.

Tento obraz sa stáva úplnejším pri overení hypotéz, formulovaných v úvode kapitoly. Prvá z nich sa nepotvrdila - vzťah medzi dĺžkou praxe v oblasti IAAP a formálnym zadefinovaním služby neexistuje. Ani s rastúcou dĺžkou praxe nedochádza k zmene názoru na potrebu formálnej definície vzťahu pri poskytovaní pomerne rizikových služieb. Druhá hypotéza sa však potvrdila – dĺžka praxe pozitívne koreluje s manažmentom procesu IAAP. Teda s narastajúcou dĺžkou praxe rastie potreba poskytovateľov určitým spôsobom formalizovať, resp. pre seba manažovať proces IAAP (definovať ciele, vyhodnocovať efekty priebežne i v závere IAAP).

Tretia hypotéza sa znova nepotvrdila – neexistuje vzťah medzi formulovaním cieľov a ďalšími zložkami manažmentu procesu IAAP. Síce sa potvrdil vzťah medzi formou formulovania cieľov a formou vypracovania plánov aktivít pre jednotlivé intervencie, formou priebežného vyhodnocovania služieb, formou vyhodnocovania konečných efektov, avšak pri kontrole s faktorom veku a dĺžky praxe bola preukázaná nepravá korelácia.

Vzťah sa nepotvrdil ani medzi členstvom v organizácii a manažmentom procesu IAAP a je zrejmé, že spôsob, akým poskytovatelia manažujú proces IAAP je ovplyvnený pravdepodobne inými faktormi. Uvedené môže naznačovať, že organizácie tomuto aspektu nevenujú dostatočnú pozornosť, čo môže naznačovať nedostatočnú profesionalitu týchto organizácií. Zvlášť, ak ide o dobrovoľnícky poskytované služby je otázne, akým spôsobom sú tieto činnosti realizované a najmä, akým spôsobom je samotný proces i podmienky výkonu a konečné efekty kontrolované.

Vzťah medzi vekom poskytovateľov a formálnym zadefinovaním IAAP sa potvrdil, čo však možno považovať skôr za alarmujúce, než potešujúce: vplyv na formálne zadefinovanie poskytovanej služby nemajú odborné spôsobilosti poskytovateľov, ale ich vek, čo rozhodne nemožno považovať za dostatočnú „kompetenciu“ pre realizáciu IAAP (skôr potvrdzuje predpoklad, že so zvyšujúcim vekom narastajú životné skúsenosti a prehlbuje sa zmysel pre

zodpovednosť). S vekom však nekoreluje manažment procesu IAAP, čo potvrdzuje, že vek, ktorý by pozitívne ovplyvňoval kvalitu poskytovanej práce, sa naozaj prejavuje iba v životných skúsenostiach a nie odborných zručnostiach.

2 ZÁVERY A ODPORÚČANIA V KONTEXTE PROFESIONALIZÁCIE IAAP V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

IAAP je u nás realizovaná najmä dobrovoľnícky alebo v rámci vlastného zamestnania (ale nie ako hlavnej pracovnej činnosti), bez výrazného nároku na zodpovedajúci honorár, čo naznačuje vysokú motiváciu, ale zároveň vyvoláva dojem priestoru pre sebarealizáciu viac, ako by odzrkadľovalo snahu o profesionalizáciu (s jej všetkými znakmi). Na pomerne krátku históriu IAAP u nás môže upozorňovať relatívne krátka priemerná dĺžka praxe v tejto sfére, tá však zároveň môže naznačovať pokles motivácie k výkonu služieb po relatívne krátkej dobe (do dvoch rokov). O faktoroch, ktoré uvedené determinujú, je možné zatiaľ len polemizovať (hoci v texte som viaceré naznačila).

Procesné a metodické charakteristiky vykazujú vysokú nejednotnosť, v niektorých prípadoch sú sprevádzané výraznými rizikami vzhľadom ku kvalite a odbornosti poskytovaných služieb, napr. neznalosť metód, formálne nedefinovanie vzťahov pri poskytovaní služieb, často nedostatok pozornosti venovanej formulovaniu cieľov intervencií a ich priebežnému i záverečnému vyhodnocovaniu. V rámci prípravy pre výkon IAAP sa ukazujú viaceré slabé miesta: variabilita v príprave (príp. nedostatky v základných poznatkoch aj po jeho absolvovaní) až po absenciu akéhokoľvek vzdelávania, uplatňovanie v praxi aj napriek chýbajúcemu absolvovaniu akýchkoľvek skúšok či testovania vhodnosti a absencia supervízie pri výkone IAAP (teda absentujúce systematické odborné vzdelávanie).

Signifikantným znakom IAAP sa tak v našich podmienkach stáva nedocenenie rizík nielen vzhľadom k osobnosti samotných poskytovateľov, ale aj v súvislosti s etickými a legislatívnymi otázkami využívania humánno-animálnych interakcií a zvlášť vo vzťahu k potenciálnemu ohrozeniu klientely (ak nie priamym poškodením zdravotného stavu, minimálne jatrogenizujúcim či až traumatizujúcim pôsobením). Uvedené sa tak jednoznačne prezentuje v celkovom obraze o IAAP, ako spoločensky nedocenennej (ako neustále ukazujú konkrétne prípady v praxi) činnosti, ktorá si nevyžaduje žiadnu špeciálnu prípravu ani špecifické podmienky výkonu, či dokonca relevantnú odmenu za poskytnuté služby. Nie je teda nevyhnutné explicitne sa vyjadrovať o ich celkovom statuse či prestíži.

Ponúkla som sumár vybraných zistení, pričom som poukázala na silné ako aj slabšie stránky stavu IAAP u nás. V každom prípade je však nevyhnutné posudzovať uvedené aj v širších kontextoch.

V prvom rade je potrebné zdôrazniť, že aktuálne u nás **absentuje jednoznačná legislatívna úprava IAAP** (úpravu v rámci *Zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov* a *Analytického listu č. 2404* dopĺňajúceho *Katalóg pracovných činností s prevahou duševnej práce pri výkone práce vo verejnom záujme* ako prílohy č. 1 *Nariadenia vlády SR č. 341/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a doplnení v znení Nariadenia vlády SR č. 151/2007 Z. z. a Nariadenia vlády SR č. 588/2008 Z. z.* rozhodne nie je možné považovať za postačujúcu, keďže v oboch prípadoch ide len o „zmienku“ o možnosti využívať tento prístup v rámci sociálnych služieb či sociálnej terapie). Konkrétne podmienky realizácie IAAP vymedzené nie sú.

Taktiež znova pripomínam **absenciu minimálnych štandardov vzdelávania**, hoci za určitý trend možno považovať aktuálne nastavené bakalárske štúdium v študijnom programe *Vzťah človek – zvierat a jeho využitie v canisterapii a hipoterapii na UVLF v Košiciach*. V tejto súvislosti považujem za dôležité detailnejšie reflektovať študijný plán programu. Ako je zjavné, jednotky tohto študijného programu sú zamerané najmä na oblasť kynológie. Hoci to z názvu programu vyplýva, samostatné kurzy sú otázkam IAAP venované v predmete Canisterapia v 2. ročníku v rozsahu 2/2 a v 3. ročníku v rozsahu 2/3. Rovnako, nevyhnutný základ v kontexte spoločenských vied (základy pedagogiky a psychológie) je súčasťou vzdelávania až od 2. ročníka, pritom však absentujú aplikované disciplíny. Psychologicky orientované kurzy sú následne radené do 3. ročníka, znova v pomerne obmedzenom rozsahu. Takto štrukturovaný program je zjavne orientovaný na prípravu odborníkov a odborníčok pre oblasť práce so samotným psom, toto však nemožno konštatovať vzhľadom k výkonu „pomáhajúcej činnosti“, ako to vyplýva aj z *Profilu a uplatnenia absolventa* (<http://www.uvlf.sk/sites/default/files/dokumenty/vnutorne-predpisy/studijny-program-canhip-profil-absolventa.pdf>). V kontexte sociálnych služieb a sociálnej terapie, ako jediných právne podchytených v týchto súvislostiach u nás, je táto oblasť IAAP upravená v zmysle požiadaviek na vzdelanie a príp. prax sociálnych pracovníkov a sociálnych terapeutov – uvedené však vôbec nereflektuje špecifiká prístupov inkorporujúcich interakcie so zvieratami (ako potenciálne rizikový faktor).

Podobne, na rozdiel od výkonu IAAP v zahraničí, **absentujú štandardy praxe**, ktoré by priamo upravovali samotný proces týchto intervencií. Ich konkretizácia by rozhodne prispela k lepšej orientácii v požiadavkách na výkon IAAP, vyššej jednotnosti a homogenite v poskytovaných službách, tak vzhľadom k metodickým, ako i procesuálnym charakteristikám. Rovnako by boli zrejme nevyhnutné predpoklady pre výkon týchto služieb, vzhľadom k požiadavkám kladeným na všetky zúčastnené strany (poskytovateľa služieb, psa nasadzovaného do IAAP, klientelu a organizáciu, v ktorej sú IAAP realizované). Súčasťou, príp. aj samostatným dokumentom by však mal byť aj **etický kódex**, s cieľom pomôcť pri realizácii IAAP zvlášť v situáciách etických problémov či dilem, kde pri rozhodovaní nie je možné sa jednoznačne opierať o štandardy vzdelávania ani štandardy praxe. Znova, aj takéto odporúčania by mali byť reflektovať všetky zúčastnené strany. Tieto predpoklady, domnievam sa, majú veľký potenciál vytvárať tlak smerom ku kvalite a odbornosti poskytovaných služieb.

Ako je však zrejme, žiadna z uvedených podmienok sa nemôže konštituovať sama o sebe. Bez **vzniku profesnej organizácie**, ktorá by zastrelila a zastupovala poskytovateľov týchto služieb, formulovala a presadzovala minimálne požiadavky (nielen vzhľadom k samotným poskytovateľom, ale aj na strane dopytu po týchto službách), garantovala istú odbornosť a kvalitu poskytovaných služieb a vytvárala tlak na tvorcov politik nemožno očakávať konkrétne zásahy žiaducim smerom.

Jedným z východísk porozumenia aktuálnemu stavu a následnej reakcie smerom k poskytovateľom, vo vzťahu k širšej verejnosti i politicko-právnym kontextom, je analýza stimulov (resp. bariér) procesu profesionalizácie IAAP. Ako východisko môžu slúžiť modely H. C. Ledera (1992, in: Kornbeck 1998) a C. W. Müllera (1993, in: Kornbeck 1998). Tieto sa, aj vďaka zdanlivej jednoduchosti a malému počtu vymedzených kritérií, javia ako optimálne konceptuálne rámce pre komparatívne štúdie, aj na úrovni Európy, kde zisťované dáta môžu byť vysoko heterogénne, nezávisle od národných špecifik, s potenciálom výrazného posunu vo výskume profesionalizácie predmetnej oblasti.

Opierajúc sa o profesionalizáciu v sociálnej práci H. C. Leder (1992, in: Kornbeck 1998) identifikoval a charakterizoval tri dimezie, a to scientifikáciu, komodifikáciu a inštitucionalizáciu. Samotná **scientifikácia** kurikula (či akademizácie) odkazuje na proces

prechodu od odbornej prípravy k vedecky založenému vzdelávaniu. Ako vyplýva z výskumných zistení, u nás stále v lepšom prípade prevažuje skôr odborná príprava. Uvedené môže súvisieť aj so stavom vo výskume IAAP u nás, ktorý je stále akoby „v plienach“, často obmedzený na popis prípadov (niekedy možno aj prípadové štúdie), príp. mapovanie parciálnych aspektov IAAP bez hlbšieho zamerania a s minimálnou možnosťou ovplyvnenia aktuálneho stavu (regionálne či len lokálne zameranie, spracovanie tém v rámci bakalárskych a magisterských práce bez ďalšieho publikovania, zameranie výskumov na oblasti, ktoré sú vedecky dostatočne rozpracované v zahraničí, absencia relevantnej metodológie, príp. vážne metodologické nedostatky znemožňujúce argumentačne využiť zistenia, nereflektovanie špecifických slovenských podmienok a potrieb a pod.). Takto nemožno predpokladať zvyšovanie statusu IAAP, spojeného s ďalšími súvisiacimi faktormi, ako napr. vysoko profesionálne služby poskytované za adekvátnu finančnú odmenu, možnosť zasahovať do diania v tejto oblasti v širších, než lokálnych súvislostiach a vnímanie IAAP ako profesionalizovanej a vysoko špecializovanej činnosti nielen v očiach laickej, ale najmä odbornej verejnosti.

Táto dimenzia je úzko naviazaná na proces **komodifikácie**, teda postupného minimalizovania dobrovoľníckeho (pôvodne charitatívneho) výkonu, resp. poskytovania služieb smerom k maximalizácii výkonu služieb v zmysle platenej a spoločensky rešpektovanej špecializovanej činnosti. Samozrejme, neznamená úplné „vyradenie“ dobrovoľníkov z tejto činnosti. Ako napr. vyplýva z definícií jednotlivých metód, ich činnosť môže byť v mnohých prípadoch vysoko účinným zásahom do starostlivosti o klientelu, zvlášť, ak samotní pomáhajúci profesionáli a profesionálky indikovali tento prístup, avšak nemajú zabezpečené dostatočné podmienky na jeho realizáciu. Reflektuje však význam odborníkov a odborníkov – špecialistov, ako garantov kvality a odbornosti zvlášť pokiaľ ide o terapeutické zameranie intervencií. Taktiež vytvára tlak na ich zodpovednosť vzhľadom ku kvalite poskytovaných služieb a vo vzťahu k samotnej klientele, ktorá si uvedené služby finančne kryje, hradí, a teda očakáva kvalitnú a efektívnu intervenciu.

Uvedené však nevyhnutie súvisí s **inštitucionalizáciou** (podľa Ledera skôr s procesom licencovania). Ide o mimoriadne zložitý a dlhodobý proces. Autor predpokladá význam udeľovania certifikátov či licencií pre túto oblasť na základe splnenia špecifických predpokladov. Toto autor odôvodňuje tým, že výkon špecifických, špecializovaných činností by mal byť limitovaný pre skupinu špecialistov. Je prirodzené, ako ukazujú vzory zo zahraničia, že aj v tejto oblasti je potrebné zväziť úrovne, resp. metódy IAAP a ich osobitosti, ktoré by mali dané licencie reflektovať. Samozrejme, využívanie IAAP v sociálnej terapii za účelom dosiahnutia konkrétnych terapeutických cieľov vyžaduje iné predpoklady, ako návštevny program pre skupinu klientov a klientok, hoci v tom istom zariadení s cieľom narušenia stereotypnej štruktúry programu, spríjemnenia dňa, či iným rekreačným dôvodom. V týchto kontextoch však predpokladá vznik a existenciu (a aktívnu činnosť) takej organizácie (takých organizácií), ktorá by bola oprávnená licencie udeľovať na základe konkretizovaných požiadaviek, ale zároveň posudzovať kvalitu poskytovaných služieb a vyvodzovať zo zisteného dôsledky.

Tento rámeček bol neskôr doplnený C. W. Müllerom (1993, in: Kornbeck 1998) tromi, chronologicky zoradenými fázami profesionalizácie. Ako prvú autor uvádza **unifikáciu**. V tejto súvislosti hovorí o určitom spojení či zjednotení odborníkov a odborníčok. Argumentuje pritom nielen ich solidaritou, ale najmä potenciálom efektívnejšieho dosahovania individuálnych cieľov prostredníctvom zjednotenej početnejšej skupiny. Rovnako sa však táto fáza vzťahuje k určitému spojeniu „zvonku“, a to tak v právnom, ako i inštitucionálnom zmysle slova. Predpokladá teda formulovanie a ustanovenie jednotných štandardizovaných kritérií na výber optimálnych uchádzačov a uchádzačiek, ich vzdelávanie

a prípravu pre výkon špecializovaných činností i samotný výkon konkrétnych služieb. Takto formulované jednotné pravidlá môžu diferencovať reálne snahy o kvalitný výkon od služieb poskytovaných akoby „intuitívne“, ako sa u nás stále vyskytuje. Následne je, podobne ako v predchádzajúcom modeli, dôležité **licencovanie**, teda postupné zavádzanie licencií do praxe. Licencovanie a unifikácia sú autorom modelu chápané ako samotná podstata i významný argument podstaty profesionalizácie. Napokon autor speje k tretej fáze, a to **monopolizácii**. Tu sa autor domnieva, že skutočne profesionálny výkon v špecifickej oblasti ľudskej činnosti a riadne plnenie vyplývajúcich povinností je možný len na základe unifikácie a licencovania, argumentujúc tým, že určité konkrétne služby, činnosti, intervencie by mali byť realizované len určitou skupinou ľudí. Vrátim sa späť k skôr popísanému – teda konkrétne činnosti by mali vykonávať len osoby, ktoré majú optimálne predpoklady pre ich kvalitný a erudovaný výkon: úspešne absolvovali kvalitnú prípravu, v praxi sa riadia jasnými štandardmi, ich práca je priebežne kontrolovaná a vyhodnocovaná a ich výkon efektívny, vysoko oceňovaný a spoločnosťou rešpektovaný.

Samotný proces profesionalizácie môže vyvolávať určitý odpor súvisiaci s dojmom umelého nátlaku na poskytovateľov či dokonca akéhosi „protežovania vybraných“ (ako možno konotuje pojem monopolizácia), na druhej strane je ale nevyhnutné si uvedomiť zodpovednosť pri realizácii takých služieb, ktoré by mali klientele účinne pomáhať v riešení ich nepriaznivej či dokonca krízovej životnej situácii. Potreba profesionalizácie IAAP sa tak odvíja zvlášť od snahy profylaxie potenciálnych rizík a ohrození, ale zároveň i ako zdroju rastu kvality a efektivity týchto služieb.

Ako ukazujú zistenia i ponúkané konceptuálne rámce, pozornosť si v súčasnosti vyžadujú najmä nasledujúce oblasti:

- tvorba priestoru pre proces profesionalizácie IAAP v našich podmienkach, pričom ide najmä o konštituovanie profesnej organizácie, zastrešujúcej erudovanú činnosť v oblasti IAAP, s potenciálom vytvárať zodpovedajúci tlak smerom k samotným poskytovateľom, ako i smerom k tvorbe inštitucionálnych a právnych podmienok výkonu týchto špecializovaných činností,
- hľadanie možností efektívneho zvyšovania povedomia nielen odbornej, ale i laickej verejnosti, zvlášť v kontextoch reflexie potenciálnych rizík súvisiacich s realizáciou IAAP. Pričom – vzhľadom k uplatneniu v rámci pomáhajúcich profesií – by jednou z ciest mohlo byť zaradenie informácií z predmetnej oblasti do ich pregraduálnej prípravy,
- a formulácia štandardov tak pre vzdelávanie, ako i pre prax, vychádzajúc z jednotnej definície relevantnej terminológie a špecifikácie požiadaviek na prípravu i prax vo všetkých úrovniach, resp. metódach IAAP,
- ale najmä hlbší výskum v parciálnych aspektoch samotného procesu IAAP a zvlášť v rámci identifikácie možností a bariér ich profesionalizácie v špecifických podmienkach Slovenskej republiky, ktorý by priniesol argumentačne silné zistenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BALOGOVÁ, B. a L. KVAŠŇAKOVÁ, 2012. Status and perspective of Professional ethics in Slovakia – ethics of social work in health care. In: *Ethics and Bioethics*. Roč. 1, č. 1-2, s. 33 – 38. ISSN 1338-5615.

BOSÁ, Monika, 2013. *Feministické korene sociálnej práce*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-0775-0.

- IAHAIO White Paper: *The IAHAIO Definitions for Animal Assisted Intervention and Animal Assisted Activity and Guidelines for the Wellness of Animals Involved* [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://iahaio.org/new/fileuploads/8000IAHAIO%20WHITE%20PAPER%20TASK%20FORCE%20-%20FINAL%20REPORT%20-%2020070714.pdf>
- KORNBECK, Jacob, 1998. Researching Social Work Professionalisation in the Context of European Integration. In: *Social Work in Europe*. Vol 5, No 3, pp. 37-45. ISSN 1353-1670.
- Nariadenie vlády SR č. 341/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a dopĺňaní v znení Nariadenia vlády SR č. 151/2007 Z. z. a Nariadenia vlády SR č. 588/2008 Z. z.
- Profil a uplatnenie absolventa. Študijný program vzťah človek – zvierat a jeho využitie v canisterapii a hipoterapii. Študijný odbor kynológia. 1. stupeň vysokoškolského štúdia.* [online]. In: *Univerzita veterinárneho lekárstva a farmácie v Košiciach* [cit. 2014-09-22]. Dostupné z: <http://www.uvlf.sk/sites/default/files/dokumenty/vnutorne-predpisy/studijny-program-canhip-profil-absolventa.pdf>.
- Standards of Practice for Animal-Assisted Activities and Animal-Assisted Therapy*, 1996. Bellevue, WA: Delta Society. ISBN 1-889785-01-6.
- SKYBA, Michaela, 2014. *Školská sociálna práca*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 978-80-555-1153-5.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2008a. Mapovanie súčasného stavu v oblasti aktivít a/alebo terapie s asistenciou psov na Slovensku. In: EISERTOVÁ, Jaroslava a Zuzana BURSOVÁ, eds. *Pravda o zooterapii 2008. Sborník príspevků z odbornej konferencie s mezinárodní účastí [elektronický zdroj]*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 978-80-7394-157-4.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2008b. Moderné metódy sociálnej práce – aktivity a terapia s asistenciou psov (canisterapia) v sociálnych službách. In: FILIPOVÁ, Mária a Tatiana MATULAYOVÁ, eds. *Sociálna práca v SR a vo vybraných krajinách EÚ. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 16. – 17. 10. 2008 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: MEEN, s. 63 – 79. ISBN 978-80-970027-4-9.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2010a. Aktivity a terapia s asistenciou psov na Slovensku. In: FERKO, Juraj a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, eds. *Zborník prednášok. Seminár o aktivitách a terapii s asistenciou psov organizovaný v dňoch 10. – 13. júna 2010 v Beluškých Slatinách*. Belušké Slatiny: Výcviková škola Doggie. ISBN 978-80-970605-0-3.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2010b. Príležitosti sociálnych pracovníkov a pracovníčok v oblasti aktivít a terapie s asistenciou psov (canisterapie). In: BALOGOVÁ, Beáta, ed. *Elan vital v priestore medzigeneračných vzťahov. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou 15.01.2010 v Prešove* [online]. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, s. 291 – 300. ISBN 978-80-555-0198-7. Dostupné z: <http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Balogova1/index.html>.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2012. Aktivity a terapia s asistenciou psov v sociálnej práci na Slovensku. In: KVAŠŇÁKOVÁ, Lenka a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, eds. *Aktuálne výskumné otázky pomáhajúcich profesií – nové výzvy pre prax. Zborník príspevkov z konferencie mladých vedeckých pracovníkov s medzinárodnou účasťou 30. apríla 2010 v Prešove*. Prešov: Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, s. 188 – 194. ISBN 978-80-80-555-0580-0.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2014. *Rizikový pojem „canisterapia“*. Prešov: Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-1119-1..
- WELBOURNE, Penelope, 2009. Social Work: The Idea of a Profession and the Professional Project. In: *Locus SOCI@L. Journal of Social Work, Social Policy & Society*. No 3, pp. 19-35. ISSN 1647-1431.
- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.*

Autorka:

PhDr. Denisa Šoltésová, PhD.

Inštitút edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove

Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov

e-mail: soltesova.denisa@gmail.com